

SZÉPIRODALMI

FIGYELEŐ.

11-ik szám.

Szerkesztői szállás,

hová a lap szellemi részét illető küldemények utasítandók: Üllői-ut és 3 pipa-utca sarkán 11-ik szám.

Megjelenik e lap minden szerdán.

Előfizetés helyben házhoz hordva, vidéken postai szétküldéssel, *félve* 5 ft. *egész évre* 10 ft.

Kiadó hivatal,

hová az előfizetési pénzek s minden a lap anyagi részét illető dolgok utasítandók: Egyetem-utca 4-ik szám.

CSOKONAI DOROTTYÁJA.

(Folytatás.)

A költészetnek, azon elhithető erején kívül, mely a festészetével rokonos, van egy másik büvölő eszköze is, mely leginkább a zenéhez teszi hasonlónvá. A zene oly közvetlen hatásu, hogy nem szorúl motiválásra. Czélját elérte, csak erős kifejezései fenséges, vagy comicus, szomorú vagy derült hangulatra ébreszszenek. — A költészet nemei közt a lyra áll hozzá legközelebb; de nem lehet el nélküle sem a dráma, melyben a szereplők közvetlen érzelmeiket a kifejezés erejével motiválják, sem az elbeszélő költészet, melyben a költő érzési módja akaratlanul is bele vegyül az elbeszélésbe. Szükséges is, hogy belevegyüljön. Azon költő, a ki nem képes teljesen együtt érezni személyeivel, az eposzban oly kevéssé tűnhet ki, mint az érzelmeiket csak tettető lyricus. Dante és Milton csodálatra méltó tulvilági rajzaiban nem csak a rajz művészi megvilágítása, részletezése és eleven szinezete okozza az illusiót, hanem nagy mértékben befoly rá azon mély meggyőződés s megindulás valódi hangja is, mely a rábeszélésnek mindenható erőt kölcsönöz. A stilt el nem találó és rossz hangzásu fordításban az elhithetés büvereje nagy részben elenyészik, s a költészet legbájosabb része elványolódik.

Mig a költészetnek a rajzok helyessége *objectiv* oldalát teszi, zenei varázserejét a költő *subjectivitása* adja meg.

A comicumban ez eleven átérzés, ezen erős hangulat ép oly szükséges, mint a sentimentalis, fenséges, tragicaí vagy kellem-dus érzelmeiket ébresztő költeményekben.

Csokonai lelkülete könnyen hangolódott a comicumra, s stilje sehol sem tündöklék jobban, mint ennek körében. Dorottyában a comicus helyek a stil nagyobb erejével vannak elbeszélve, mint a többiek.

Az elhithetés fenn előszámlált eszközein kívül, melyeket egyaránt használ a comicus és nem comicus költő, van a comicumnak egy külön kiváltsága is, melynél fogva többet merhet a valószínűtlenség vádjá nélkül. Erre a jogot onnan meríti, hogy a legvaló-dibb s legkevésbébbé tulzó comicum is a dissonance-okból s az össze nem illőkből születik és táplálkozik. Az aránytalanságokból alkot képet, az öszhangtalanságból csinál harmoniát, és a következetlen fonákaságokból comoediát. A legjobb comicus hős most egy gyáva, ki vitézkedik, majd egy szenteskedő, a ki szerelmesdit játszik vén napjaira, majd egy lakomát adó fősvény, egy nagyuri modorokat utánzó inas s magát bölcsnek vélő esztelen. Lehet a comicus hős egy nem saját jellemében meghasonlott ember, hanem olyan is, ki környezetében, a társadalomban és korában Don Quixote öszinte következetességével lesz nevetségessé. De mindennütt szükséges, a lélektani helyes rajzolás általános törvényének megtartása mellett, valami össze nem illő arra, hogy a költemény comicus hatást tegyen. Látni fogjuk, hogy Csokonai Dorottyájában mind az egyéni, mind a társadalommal való meghasonlásból folyó comicum meg van. De Csokonai, mint a comicus eposzirók, tovább viszi az össze nem hangzás comicumát. A comicus eposzok

egyik ereje abban áll, hogy a tárgyhoz nem illő hangon folytatják előadásukat. Mig a költészet más nemeiben a hangnak a tárgyhoz illése egyik legerősb elhíthető eszköz, a comicus költemény a hang és tárgy összehangtalanságával tesz hatást. Másutt minden egyéb inkább kelt sympathiát, mint a hang kölcsönzése, itt épen a célzatos hangkölcsönzés kelti a költőben és olvasóban a comicus hangulatot. A comicus költő hangulata oly egész lélekkel comical, mint a tragicusé komoly, de amaz a komolykodó tettetés álarcza alá rejti.

A mint Csokonai mondja, a parodiázó hősköltemény háromféle: vagy a cselekvő személyek aránytalanul kicsinyek azon nagy dolgokhoz képest, melyeket véghez visznek; vagy nagy hősök harcolnak aránytalanul kicsinyes tárgyakért; vagy végre mind a hős, mind a véghez vitt tettek kisszerűek. Az első nembe tartozik a „Békaegérharcz“, melyben békák és egerek majmolják a nagy hadvezéreket és uralkodókat; a másodikba Tassoni *elrablott vedre*, mely miatt két tekintélyes város s végre egész Olaszország nagy háboruba keveredik; a harmadikba tartozik Blumauer ismert travestálása, melyben mind a személyek, mind a véghez vitt tettek kisszerűek. *)

Csokonai a maga Dorottyáját a comicus eposzok azon osztályába sorozza, melybe a „Békaegérharcz“ is tartozik. S valóban a nők hadviselésében a hősök kisszerűek s a véghez vitt dolgok nagy stilben folynak; de egy lényeges pontban épen ellentett comicuma van a kettőnek. A „Békaegérharcz“ban nem a majmolók nevetségesek, hanem a majmoltak; „Dorottyá“ban pedig a nők a comicusok, kik a társadalmi állásuktól oly különböző mesterség modorát utánozzák.

A parodiázás mindenik nemében a comicus hatás egyik eszköze, hogy a hősköltemények hangján és pompázó vagy fenséges stíljében foly az elbeszélés.

De ezen tekintetben Csokonai művét nem nevezhetjük teljesen sikerültnek. A jelenetek, hasonlatok, az előadás fordulatai, mind hasonló az epoeákéihoz; — de maga az előadás hangja és stílje nem utánozza és parodiálja eléggé a hősköltemények pom-

pázó, fenséges és emelkedett nyelvét. Ez nem válik tehetsége kisebbségére; mert az ő korában más sem tehet vala többet. Zrinyi eposzát ha ő igen, a közönség nem ismerte, s így nem volt irodalmunkban valami igen kitünő és ismert hősi eposz, melynek hangjával gunyolódhassék. Irodalmunkban az ilyes csak Vörösmarty után volt lehetséges. Az is nagy erőre mutat, hogy e részben annyit tön, a mennyit „Dorottyá“ban látunk. E mű több jeles eposzirónk után is méltó tanulmányul szolgálhat akármelyik komoly eposzirónknak előadás dolgában is.

Csokonai műve comicus eposz, s akár mint comicum, akár mint elbeszélő mű teljesen megérdemli figyelmünket. Comicum tekintetében drámairodalmunk egyik oldalát, elbeszélői érdemek dolgában eposzirodalmunkat érdeklí közelről. Mint comicus mű, csaknem páratlan irodalmunkban. Nincs vigjátékaink között oly erős s annyi tehetséggel végig fejlesztett comicum, mint *Dorottyá*-ban, — pedig sok tekintetben *bohózat*-nak nevezhetnők. Ha igaz, hogy a comicus műveket egyfelől az izlés aljasabb neme, más felől a nagyítás tulzásai és a parodiázás teszi bohózattá, *Dorottyában* bohózat áll előttünk, azon szörnyeteg, melyet Akadémia ezen tisztelt és tekintélyes osztálya a vigjáték teréről számkivetni akart, a mint ezt ki is mondá már régebben a vigjátéki pályázásokat illető hirdetésben. Koránsem állítom, hogy a színpadon látva, mindaz illúsióba hozná a nézőt, a mit Csokonai elbeszél s leír; de épen mivel bohózatosabb akármely színpadi bohózatnál, szolgálhat például, hogy sok körülménynek s nevezetesen a társadalmi életnek tulzásai s némi izléstelen szabadság mellett, a legvalódiabb egyéni comicum, a szenvedélyek és jellemek comicus nyilatkozatai mily természetességgel találhatók föl egy bohózatban.

A vigjátékban, mint minden comicus műben, első és fő kellék, hogy comicum, minél hathatósabb comicum legyen benne; — nem pedig az, hogy a mindennapi élet másolatává törpüljön. Ide törpül pedig az ugynevezett társalgási vigjátékok által. A költő izlése tartozik hódolni a társadalmi izlésnek; — de tőle egyszersmind különbözik is. A legfinomabb, legsaloniabb beszélgetés, ha a költeményekben lemásoltatik, a társa-

*) A személyek *kisszerűvé* tett *nagyok*. Aeneas stb. Szerk.

dalmi izlést nem sérti ugyan, de ép oly szenvedhetetlen folt lehet a költői képzelet és érzelem világában, mint a bohózat nyers kedvesapongásai. Az élet lapított prózájától mindig iszonyodik a költő, akár a salon, akár a csizmadiaműhely prózája legyen. A comicum, a hol a hozzá való tehetség erőteljesen nyilatkozik, szelidülhető, sőt egyes művekben is lenyeshetők kinövései; de a hol az elmés, szellemdus vagy épületes simaságu párbeszédék közt a néző nem találja a jellemfestés plasticai erejében, az emberi lélek visszásságaiban a valódi nevetségest, ott meddő marad minden buzdítás és fejlesztési törekvés, s nincs mit és miért nyesegetni róla. A mindennap prózája, a mindennap szolgálai másolása, a mindennap izlésének legfőbb követelése s nem a bohózatosság fenyegeti sem vigjáték irodalmunkat, sem a külföld vigjáték irodalmát csenevészö tengéssel.

Nem ohajtok aljasabb izlést, minő társadalmunké, nem ohajtok minden áron bohózatot; — de ohajtom, hogy ne ez legyen a fő kiindulási szempont akár költőinknél akár kritikánkban. Ellenben követelendőnek és minden egyebet dominálónak tartom a comicumot bármely comicus műben. Ez az, a mi a jellem és indulat hü festésével s nevetségessé tételével a szívet és józan izlést táplálja, nem pedig a társadalmi külsőségek megtartása. E comicum az, a minek hiánya mindenek fölött megrovandó, s ennek színrehozatala az, a mit koszoruzni és buzdítani kell. Ez az, a miben Molière nyomdokait követjük, nem pedig a mű versbeszédése, a mi alárendelt szempont.

Miből meríti Csokonai eposza comicumának erejét? Mi célja ezen comicumnak és iránya az egész compositionnak? — Mindezt már maga a mese alaprajza sejtenuünk engedti. Ez alaprajzot pedig maga a költő igen tisztán adja elő néhány sorban :

„Dorotya, leánytársaival, a rövid fársáng és a kevés menyekző miatt, Carneval és az ifjak ellen hadat indít, és mikor őket szinte meggyőzte, Venus, a dámáknak minden kivánságát megigérvén — kibékelteti.“

Valamint az építész néhány egyszerű vonásból meg tudja itélni gyakran az egész épület stíljét és mintegy kitalálja a benne rejlő gondolatot; valamint a legbonyolultabb gépezet mozgó elve néhány szóban,

egy formulában foglalható össze : a költői művek már az alaprajzban kimutatják főcéljukat és azon elvet, mely erőt, lelket kölcsönöz az egésznek.

Valóban a fenebbi alaprajzban ki van mondva, hogy a költő célja a férfiak ellen föllázadó nököt tenni nevetségessé. A nők erőszakkal, boszuval akarnak hódítani, — s végre a szerelem állítja helyre a két nem közötti természetes viszonyt. És valóban a mű cselekvésének comicuma a boszu tehetetlenségében, s a csomó megoldásának comicuma, épen a szerelem miatti gyöngeségben rejlik.

Az alaprajz azonban már sokszor magában foglalja a helyrehozhatatlan hibák csiráját is. A fenebbi alaprajzot annak bebizonyítására hozza föl Csokonai, hogy eposzában megvan az egység, holott már a kiindulásban kétesse tétetik az. Mert a nők nemcsak a férfiakra neheztelnek a kevés menyekző és hideg magaviselet miatt, hanem a megszemélyesített Carnevalra is. Neheztelnek pedig azért, mivel igen rövid a fársáng. A kétféle indok rokonos ugyan; de előrelátható, hogy a nőknek a Carneval elleni boszujja nem annyira nevetségessé, nem annyira comicus, mint izetlen, és oly tréfa, melynek sem külső, sem belső valóság nem szolgál háttérül. Ez a leggyengébb indok a cselekvényben, s azon helyek, melyek erre vonatkoznak, egyszersmind gyengék comicum dolgában. A mag léhaságából meddőséget következtethetünk.

A költő, mint előbeszéde kezdetén elmondja, vig eposza első eszméjét azon beszélgetésekből meríté, melyeket a nők oly nagy részvétellel folytatának a fársángról. „Látám, ugymond, hogy kivált a szépnembéliek nem épen részvétel nélkül tudnak szólni, látám, hogy nagy részint sajnálkoztak, hogy oly rövid időt szabott kalendáriomjok az országos bohóskodásra; láték modelleket Dorottyára, de a mely modellek itt is csak olyanok valának, mint mindazokban a tartományokban, a melyekre szólott a régi löcsei kalendáriom. Azonnal föltevém magamban, hogy a mit egy vagy más személyben nemcsak akkor, hanem életemnek megrendült napjaiban, nemcsak Somogyban, hanem akárhol is valaha láttam horatiusi sóra valót, azt egy tökéletes ideálban előadom. Így kerekedett Dorotya.“

Igy kerekedhetnek a költői eszmék. A fársángról folytatott beszélgetésekről vett gondolat tovább-tovább fejlett, s eposzszá nőtte ki magát. De mint a mag : mikor már felcsirázdott, levetkezi azon burkot, elszáradásnak engedi azon gyökér-leveleket, melyek első megzsundulására szükségesek voltak : úgy a költeménynek sem szükséges néha, hogy az első eszmének körülményeit fölvegye. Csokonait a fársáng eszmetársulat utján vezette egy eposz tervére, pedig eszmetársulat utján az ember gyakran messze távozik a kiindulástól. Jobb lesz vala tán költeménye, ha a nevezett *modellek*-hez tartva magát, a „*rövid fársáng*“-on való sajnálkozás eszméje nem szerepel benne, ha maga a cím csak „Dorottya,“ és elmarad a hozzátétel : „avagy is a dámák diadalma a fárságon.“

Azonban a költemény már örökre úgy marad a mint van, eredendő és külső hibáival, de egyszersmind oly fényoldalakkal, melyek, ha ki nem mentik, megbocsáttatják a hibákat, s oly erőteljes comicumával, melyet egy-egy kopár hely nem tesz unalmassá, vagy léhává, egészben véve.

Csokonai maga, ha mint bíráló nem, mint költő érezte, hogy költeményének fő sulya, comicumának ereje a nők, társadalmi állásukhoz nem illő, cselekvésében van. Költői öntudatoságának e részben kétségtelen példáit fogjuk látni. Következetes e részben elejétől végig. Említettem, hogy művére sokat, tán az eposz eszméjét is, de mindenestre egyes részleteket Pope *Elrablott hajfürt-jéből* vett. Az átvétel olykor csaknem

szószerinti, s még is Csokonainál egészen más értelmű. Csokonai ismerte a nevezett költeményt, habár nem eredetiben, csak francia prózai fordításban. Nemcsak ismerte hanem csodálta. Maga említi több helyen, de egy szóval sem mondja, hogy Dorottya számára kölcsönzött volna belőle. Mindjárt a bevezetésnél egyik jegyzésben, mely e sorhoz tartozik,

„Hát férhet ily harag anygali szivekbe?“

Virgil e helyére hivatkozik : „Tantaene animis coelestibus irae,“ — holott Pope használta a római költő e felkiáltását ironiával, s Csokonai szóról szóra átvette az angol költőtől. Pope ezt mondja : „Hát gyöngéd szivekben ily hatalmas harag lakik?“ *) — Azonban a két költemény eltérő irányát mindjárt a kezdő sorokban sejtjük. Pope így szól :

Hogy veteműlsz, férfi, ily vakmerő tette,
S hogy lakik ily bösz düh gyöngé nő szivekbe?

A férfiak már itt szintugy célpontul vannak kitűzve, mint a nők; míg Csokonai azt szándékszik elbeszélni :

Miként insurgála amazon módjára
Egy nagy drámatábor Carneval hadára,

(t. i. a férfiakra.)

Miket vittek véghez felforrott mérgekbe' —
Hát férhet ily harag anygali szivekbe?

SALAMON FERENCZ.

(Folytatjuk.)

*) And in soft bosoms dwells such mighty rage.

BELIRODALOM.

A HAZÁRÓL ÉS SZERELEMRŐL. Költemények. Irta Szabados János. (Pest, 1860. Szerző sajátja.)

A közéleti viszonyok befolyását a költészetre hasztalan lenne tagadni. A hány ponton érintkezik az egyén a politikai világgal, ugyanannyi helyet követel ez magának az élet eszményített tükrében a költészetben. Másikint nem is lehet; különben hiányzanék a levegő, mely a költő hangját közönsége lelkéig vezesse. Ez nem kivételes álla-

pot, hanem a hatás oly nélkülözhetlen emeltyűje, melylyel ha visszaélés történt, onnan van, mert a visszaélés az étellel karöltve szokott járni, s eszközt czéllal összezavarni benne fekszik az emberi természetben. Mentől nagyobb a cél, annál nagyobb eszközei is, melyeken a rövidlátó szeme megakadhat. A bölcse a végtelen mindenségben igyekszik istent keresni magának, — az együgyű a templom-ajtó mellé állított kő-szent előtt is leborul és imádkozik.

Nem szándékunk rendreutasítást adni azok

nak, a kik az ihletés szenthegyéig izmaikban erőt nem érezve, megállanak a lelkesedés dombján s onnan kiabálják a haza és szabadság szent nevét, a közel állók tapsát keresve. E lap 8-ik számában Thali Kálmánnak Szász Károlyhoz intézett szavainál a szerkesztői jegyzés mindent megmond, a mit e tárgyban mondani lehet, ha volna még, ki magától is nem sejténé, hogy a ki az időszerűnek az örök fölött elsőséget képes adni, csak gyengeségéről, — vagy mi tán egyre üt ki — gyávaságáról nyújt tanubizonytságot. Mi a bevezetést csupán kiindulási pontul hoztuk föl.

A forradalom gyász-émlékezetű bukásával nálunk meglehetősen ideig minden szellemi tevékenység szünetelt. A források be voltak dugulva. Mint egy ember — láttuk — egy nemzet is lehet ájulásban. Már tisztában vagyunk iránta, hogy az ütés nem volt halálos. De a kik ezt akkor legjobban érezték, — mert legmelegebben óhajtották, hogy ne legyen az — nem tudták kimondani; mint az apa szörnnyü terítője mellett a legérzőbb fiu reszket legnémebb fájdalommal. Hanem állott elő egy oldalhajtás a szépirodalomban és főleg lantos költészetben; a hogy a vihar után először a verebek szoktak megszólalni, később bátorodik neki a pacsirta és a fülemile.

Érezte mindenki: új hang, új kerékvágás kívántatik. Petőfi megtörte volt e jeget, s diadallal siklott rajta végig mint egy fényes tünemény, ködben kelve, ködben szállva el. „Toldi“ pecsétet ütött az új iskola tanaira s megállapította hitelét. E kettőn kívül még csak „Vidák Györgye“ szerzője, Sárosy Gyula volt, a ki régi irányát, nem megtagadva, hanem fejtvé és tovább vive, „Arany trombitá“-jával az új lobogó alá állott. E hatalmas mű, ámbár kizárólag politicalai szükségre készült és a letorkolt nemzet hangjával együtt csakhamar eltűnt a láthatárról: irodalmilag sem mulasztotta el mély nyomokat hagyni a köztudalomban. *)

Midőn már az előbujt új költői nemzedéknek választania kellett: kit vegyen föl inkább, mint Petőfit, az épen megszületett nemzeti iskola teremőjét és tündöklő vezércsillagát, kinek hirtelen mesévé vált alakja a lezajlott szabadságharc visszfényében kétszeres varázsszal jelent meg. A Vajda János „Vészhangok“-járól szóló ismertetésben érintve volt: mi lett a merész választás eredménye, de említetlen maradtak ez eredmény tényezői.

Szándékos utánzást (minek Lingg Hermann ismertetésénél az újabb német lyrában látták sajnálnivaló példáit e lap olvasói), a magyar költészet eddigi életéről, korjelenség és bevallott irány gyanánt nem lehet kimutatni. Ellenben az 1850 utáni közt méltán nevezhetjük a reminiscenciák korszakának. Az utánzás a közönség izlését, a reminiscencia pedig ítélő tehetségét vesztegeti meg s mindkettő egyaránt kártékony és visszas befolyást

gyakorol a szépérzetre. Petőfi hatása tetszett föl tehát, mindenkin a maga módja szerint, de minden ajkon és minden gondolatban; hanem Petőfi lelke sehol, úgy hogy csudálni sem lehetett, ha a szilimán *) gyerek meggörnyedt a nehéz pánczél alatt, a mely Kinizsinek védelmet és erőt adott. A gyenge lelkek a belsőig nem hathatva, külsőségekhez tapadtak s mint az éhes egér a maszlagot, mohón kapkodták fel a nagy szellem árnyoldalait, melyek nála azonban a fény szükségképi kiegészítőjéül szolgáltak. Ebből következett, hogy Petőfi népiessége az epigonoknál póriassággá, naivsága együgyűséggé, természetessége köznapiassággá, merész röpiülése rakoncátlan vergődéssé változott. Petőfi szilaj pegasusa ki-kirántotta magát a külidom zablái közül, hogy a belsőnek annál inkább eleget tehessen. Az epigonok is elhajították a gyep-lőt, büszkén neki rontva a technika árkaiknak és bokrainak: de a gebék annál csendesebben haladtak. Ezeket nagyobb részt megfogta az idő foga, mert épen Petőfiként,

Az idő igaz
És ledönti a mi nem az!

De van tán irodalomtörténi érdemök: hidú¹ szolgáltak a, hála istennek, nem hiába várt jobb korszakhoz, — mint valaki mondta: „voltak midőn mások nem lehettek.“

Mindazáltal, azt nem tagadhatják: okai voltak a költészet megalázásának, elcsépelték a legszentebb hangot s kivetkezették versirodalmunkat őszinteségéből és igazságából annyira, hogy a később feltűnt kedvező jelenségeket is tartózkodva fogadta a megcsalt közvélemény. A megzavart hitel maig sem állott helyre. A megvesztegetett levegőben szám nélkül bujtak elő a penész-virágok. De ma már mégis ott állunk, hogy rá lehet mutatni egy kis csoportra, mely, ha hangot nem mindig is, de ösztönt önmagából merit (és ez elég, ha meggondoljuk, hogy kezdetben a járnai tanuló leg-erősebb gyermek is megfogózik); mely tiszteli a technica szabályait, ez által tévén bizonytságot a művészet első törvényéről, az önismeretről, — mint az ember öltözetéről következtetést lehet vonni természetére. E csoportba tartozik az előtünk fekvő vers-fűzet írója. *)

(Vége a jövő számban.)

*) Tájszók felvétele, ha nem rosszul hangzók, nem aljasak, gazdagítja az irodalmi nyelvet, de szükség, hogy értsük. Ez itt *csenevész*, *vénznát* jelent. Szerk.

**) Közöljük minden lényegesebb észrevétel nélkül e vázlatát költészeti állapotinknak. A lefolyt tíz év nyomorúságai közé tartozik az is, hogy az ifjú nemzedék majdnem kizárólag a gyakorlatba rekedvén, elmulasztá az elméleti aesthetikai önművelést; úgyhogy két kézzel kell megragadnunk s buzdítanunk minden jóra való igyekezetet, mely ifjaink részéről az utóbbi téren nyilatkozik. Azt is érdekes látnunk, hogyan reflectálódik ifjabb pályatársaink jobbainak lelkében a közelmúlt és jelen irodalmi mozgalom, azokéban, kik majd mirőlünk is ítélni fognak. Szerk.

*) Mint népies, hazafias, igen; mint *mű* nem annyira. Szerk.

K Ü L I R O D A L O M.

HADSHI-JURT. Prinz Emil von Wittgenstein-tól. M. Frankfurt. Irodalmi intézet. Rütten és Lőning-nél, 1860. (Vége.)

Im ez a történet, lehető legrövidebbre vonva. De megfárad az olvasó, még ezt így össze bírja állítani képzeletében. A mestermű egyik ismertető jele az, hogy meséje, alakjai önkénytelenül nyomódnak az emlékezetbe: mire átolvastuk, a történet kereken áll lelkünk előtt, az alakok, mint élő személyek vannak megtestesülve. Wittgenstein elbeszélése nem tette ránk e hatást. Ugy voltunk vele, mint a ki rengetegben, kanyargós folyam mentén utaz: minden fordulatkor elő-előtűnik a folyó, s az útas nem tudja, az-e ez, melyet már látott, vagy egészen más. A változatos, gazdag, helylyel-helylyel meglepően szép díszület (decoratio, mint: készület) közül ki-kibukkan a cselekvény, s mindannyiszor némi fátyolozottság van rajta, minden ilyes futó jelenést egy-egy elszórt motívumnak gondolunk, melyet meg kell tartani emlékezetünkben, holott gyakran csak népjellem, népszokás stb. rajza. Így már, mint említők, az első ének, az expositio, mely Issa és Inalók vérboszujának adja történetét, nagyon vékony összefüggésben áll a következőkkel: csupán azért van, hogy a kaukázsi „vendettával“ megismertessen. A II-dik szakaszban egy hosszú csatakép nem való egyébre, csupán hogy Dzsattahász elesik, s leányát Issára hagyja. Maga ez a Dzsattahász — s barátságát Issával — egészen henye dolog, nem volt szükség színpadra hozni. Szóval, mindjárt-mindjárt azon vesszük észre, hogy egy-egy cselekvény, melybe már belétanulni kezdtünk, egy-egy részlet, melyet *magában* csinósak találtunk, az egészszel vagy semmi kapcsolatban nem áll, vagy csak külsőleg van hozzá ragasztva, vagy kis eredménynek nagyon előtérbe állított indokolását képezi, s utóbb az „inepte molitur“ lehangoló érzelmével hat az olvasóra.

Azt is nehéz volna eldönteni, melyik a darab fő hőse. Az események Issa körül csoportoznak, a szerző is ezt mutatja be legelőbb s legnagyobb körülmenyességgel. De Issa csak typus, faja nemesbűneinek képviselője, valamint Elbusörk a romlott csecsencz. Azonfelül, hogy boszuja percét lesi, mit sem cselekszik, t. i. bensőleg; a hatásokat csak kívülről fogadja, szóval minden vitézsége, harci kalandjai dacára szenvedő jellem. Elbusörk és Aiminoff — szerelemből mindenik gazemberré, honáruhá válik; amaz cselekvőbb jellem, mint ez: mert a kozák inkább a körülmények által sodortatik bajba; de szerepe még sem olyan, hogy főhős lehetne. Még legtöbb fordul meg a leány — Tawa

— szerelmén: de az a történet, melynek ő a központja, bármint előtérbe nyomuljon is, az egészhez képest csak episod jellemével bír. Leginkább eltaláljuk a valót, ha Slepzoff-ot a kozák fővezért tekintjük az eposz hőseül, kinek magasztalására van írva az egész. Igen ez nem egyéb, mint *Slepzoffiád*.

Prinz von Wittgenstein, nevére itélve német, azon szellemileg naturalizált oroszok közé látszik tartozni, kik ellenkezően a Puskinok, Lermontoffok mélyen borongó hazaszerelmével, abban találják boldogságukat, hogy a nagy czár hóditói, civilizátori dicsősége napsugárain sütkezzenek. Mily boldognak festi a kozákokat, hogy fajiságát elvesztve, a hatalmas czár pártfogása alatt holtra ihatja magát! Mily nagy ember ez a Slepzoff, ki a csecsenczek erejét megtörte; ravaszság, lekenyerezés, erkölcsrontás által több hegyi törzset arra birt, hogy a sikra, kozák ótalom alá, telepedjék! A prinzköltő nem győzi magasztalni emberszeretetét. Csak „unbedingte Unterwerfung“ kell neki a hegyi fajok részéről: azontul nincs áldottabb ember nála. Maga a hegyi népség dalokban örökíti emlékét, oly kellemes zsarnok a dicső! Kár, hogy a csecsencz nép, ha ugyan rejt még a Kaukáz valamely zuga behódolatlan törzset, nem olvashatja Wittgenstein gyönyörű német verseit. Bizony nyál szívére venné a *rebell* „Hadshi-Jurt“ siralmas történetét, és rohanna kezét csókolni a Slepzoffoknak. S a prinzköltő elmondhatná, hogy egyetlen költeménye többet használt a czár dicsőségének, mint annyi armada, mely a Kaukasusban veszett. Azonban így sincs a költemény hatása elveszve: ha csak fele azon nem tudom hány milliónak, mely anyanyelvén olvassa, fog osztozni a költő bámulatában, melylyel az orosz bajonetek fényének áldozik, már ez is mily roppant erkölcsi nyeresemény az európai polgárisodás ügyére nézve! Pedig a cosmopolita szomszéd nagyon is hajlandó efféle bámulatra, — s a költeményben sok részlet van, mely kitűnő szépsége által képes behizelegni magát. Ha ez nincs, nem is tartottuk volna érdemesnek szóba hozni.

Mingyárt az expositio (I. szakasz) oly ügyesen van adva, hogy igen kedvező véleményt képes támasztani költőnk alkotó erejéről, melylyel pedig, mint láttuk, nem bír nagy mértékben. Issa, a mint egy erdőn bujdokol, az őt környező tárgyak látára, melyek egyszersmind a költői leírás anyagát képezik, visszamélyed emlékeibe, s ez által alkalmat nyújt szerzőnek, hogy hőse multjából megismertesse velünk, a mi az expositióra szükséges. A vadkan, például, megriád tőle, ki maga is riadva fut: ez eszébe juttatja egykori futását, midőn

atyja áldozata lón az ellen boszujának, mely őt magát is fenyegette. Így vezet a költő folyvást kultúrgyakról hőse lelkébe s onnan a multba; de legszebb az a hely, midőn a vérboszuról beszélvén, egyszerre, minden átmenet nélkül, Issának adja a szót, s ez még most is, 30 év multával, felbőszül a gondolaton, és szenvedélyes, drámai apostrophe-val zárja beszédét : —

És eljött a férfigondok,
A vérboszu ideje :
Issának feledhetetlen
Lón az óra, a mikor
Félrehíván így szólt ő, ki
Atyja helyen atyja volt :
,Elfelejtéd már az ellent,
Ki atyádnak gyilkosa?'
,Dzsánem, Dzsánem, hű lovacskám!
Halkan lépdelj, lassan járj :
Ezer füle van az éjnek —
Patkód el ne áruljon;
Akkor bátrabban ügöttünk;
Csendes, tiszta volt az éj :
,Bosszú!' sügta atyám vére;
Bizton vélte a czudar
Életét egy rosz gyerektől;
Hanem gyöngé kézzel a
Gyermek, törét nyers szivedben
Gazkölök! megforgatá."

Vagy midőn a gondolatra, hogy hátrahagyott nője Dzsattahásznál lelt menedéket, igazán keleti áldást buzog barátjára: mit nagyobb hatás kedvéért eredetiben írunk ki : —

„In des Freundes sich'rer Hütte
Kehrte meine Gattin ein:
Meine Flucht hat er beschützt;
Möge Gott ihm gnädig sein!
Mög' er seine Schwelle segnen
Und sein Weib und Kind und Ross,
Und die Waffen, die er führt,
Und das Brod, das er genoss!"

Hasonlóan szép keleti zamatu hely sok van e költeményben. Így Issa, midőn barátját, a harczen elesett Dzsattahászt siratja, valódi érzéssel, de mégis ama keleti affectatióval, mely nem tehet róla, hogy dagályban nyilatkozik : —

„Mintegy villámtól lesujtva, dőlt reményem fája meg! Sorsom a végzet folyóján buborékká változik! Jaj! ki fogja védni kunyhóm, majd ha én elbujdosom? (azaz : meghal.) Eltemnek ki lesz gyönyörje? ki halálom bosszúja?

„Mint bükk a csaltiban, álltál férfiak tanácsa közt! Mint légből a sólyom, csaptál harcziás tetekre le! Szádban ezüst — és aranydús volt szivedben minden ér! És gyllokhegy volt haragod és szerelmed tölt pohár!

„Jaj a nőnek, ki halálra ilyen hősi szívet szült! Jaj tinektek, árva, gyöngé, kiknek védje, öre volt! Jaj a lónak, mely nyihogva riná vissza a nemest! Jaj a rozsdáett aczélnek, melyet már nem fényesít!

„Néked szenteljék a lányok legszebb daluk hangjait. Ifju hősöknek halálad példa és ösztön

legyen. Permetezve fog lenézni a felhő sirodra majd; és virágok kelnek abból, és madár zeng ott-körül.“

Ilyen Elbusörk átka, midőn elutasított szerelmével bosszura gerjed Issa ellen, s éjtszaka, lóhát-ról ordítja ennek kapuja előtt :

„Issa! hervadjon ki a fű, melyen árnyad elhaladt! Kört idézzen köszönésed, kézfogásod bőrfekélyt! Vendégedet a legelső korty vized öritse meg! Apád sirján dulakodjék, marakodjék ebcsoport! Ha elszunnyadsz, a fejednél álljon, rázson rettegés! Ébren a gyanú tekerje képed a tarkód felé! Nőjön a hajad (gyász jele) örökké, nőjön bár az övedig, szüntelen bú- és panaszban, míg a szived megszakad! S én ne leljek védhajlékot, jó barátom ne legyen, és imát én ne lehelljek, veszedért csak! — Látni fogsz!”

A lélektani ábrázolások közül azt találtuk valóban sikerültnek, midőn Aiminoff, a szökevény kozák, ébrenlevő neje Tawa mellett alszik, álmában fiát és elhagyott nejét szólítja, miáltal felkölti a csecsencz nő féltékenységét, de egy jól talált felelettel ismét elnémitja. Ime a fő mozzanat :

„Most megmozdul és beszél; csitt! „Hol vagy“ kérdi csöndesen, „Wasilicska! jer, kicsinyem: ugy-e bántott rosz anyád? Visszajött apád, no látod; szép játékot hoz neked.“ S tompa förmedéssel zugja : „oh te rosz, rosz feleség!”

„Erre Tawa féltő szívet bösz ijedség fogja el; összeborzad és felugrik, féktelen kin csap belé. „Ki?“ — és rázza férje karját, hogy felretten az, s mohó kapkodással, álmosan nyul fegyverért a fal felé. „Ki? — s merően a szemébe süpped átható szeme : de legott magához térvén kaczag a férj : „Ki? bohó! Hát ki volna? az, kit érted szerelemből hagytam el. Igen, az!“ — S gyönyörben olvad Tawa szive lelke föl.“

Végre, hogy szerzőnk leiró képességével megösmerkedjünk, ide teszem könyve utoljáról a pusztai hóföregteteg rajzát, ugyanazét, melynek Tawa áldozatja lesz.

„A halálnak éje volt ez, ritka ehhez fogható. — Megeredve napkeletről felvonult a Szélara; fölriasztá vad dőfessel a megdermedt tájakat, s bösz ugrásokban forogva kezdte győzelem-futást.

„Szörnyü szép, ha tavasz-árban hótul duzzad száz patak s örült kéjjel ömlik a már olvadó mezőkre ki; a folyam, mely tengerré nőtt, zugva tépi gátjait, és utólfog minden élet, s egy rohammal vízbe fojt!

„Szörnyü szép az is, ha nyári hévtől aszván a vadon meggyul és a láng, — vihartól ostorozva, fut tovább; szisztereg a magas füben, pattog a tar galy között, és a füstbeburkolt égre ölti véres nyelveit!“

„Am, vigasztalan szörnyü, ha fölkel a hófergeteg s tompa zugással közelget a ködterhes éjszakán; ha, ezer torokkal mintegy, jajgat, ri a síkon át, s tépve, dulva, semmisítve, mindent a ha-

lálba űz. Nincs, mi ellent birjon állni bős zühé-
nek. Kél tömött oszlopokban a zimankó; minden
szál fű él, mozog. Porzik a hó a magasban, csúsz
a földön, s nyilhamar tornyosodva meg' felorsóz, s
ködbe, szélbe foszlik el. Éles, metsző hidegétől,
melyet a vihar lehell, megfagy a vér az erekben;
gyökeréig zibbadoz zord dühétől a természet; ha-
lál-álmot küzdve lesz kővé minden mozgó élet,
ajka dermesztő lehén. Jaj az útasnak, kit a vész
utólrve megrohant! Szemét szurja, elvakítja; lel-
két a megszibbadás butasága nyúgzi össze: egy
tapodtat sem bir a dult ösvényből már kivenni;
mindenütt rom, pusztaság! Bódultan köröng egy

helyben: nyom, csapás sehol, sehol! csak a hó,
mely zürve nyargal a vadhullámzó teren; csak a
vész jaj-ordítása; csak köd sűrű éjjele, mely velőit
megfagyasztja csontjában s a vért erén. Kinsze-
redve áll meg aztán; összemarjult izmait elhagyá
az élet-inger; — és befonva álmosan, csusz a halk
halál szivére: ő leroskad, elpihen: — és fehér
dombot szítál rá sirhalmul a fürgeteg.“

Ki e minden fogyatkozási mellett sok szép
részlettel bíró költeményt jobban meg akarná is-
merni, tudatjuk vele, hogy az Pesten is kapható,
Pfeifer könyvtárosnál.

Y.

T Á R C Z A.

A BABILONI FOGSÁG UTÁN.

Ős Jeruzsalem népe fel!
Judában ma ünnep vagyon.
Örömdaltól távol s közel
Viszhangozzék a Libanon.
A szent városnak jósköltője,
Ki még a multat siratod:
Légy az örömmek hirdetője,
Legyen harsány vidám dalod!

Örülj Judának hős fia,
A seb ma fájó ne legyen,
Mely még most is sajog, mit a
Nehéz bilincs tört kezeden.
Töröld arczodról le a könnyet,
A mely reá száradva van;
Emeld föl újra büszke fődét
És hordd, mint egykor — magasan!

Felejtsd a multnak sóhaját,
Jehova végre nagy napod
Megadta, melyen őt saját
Oltáridon imádkhatod.
A bú, sohajtás elég volt már,
Vetközd le régi gyászodat,
Épüljön a hazai oltár
Gyuljon ki rajt az áldozat!

Ifjulj meg szent hegy, agg Sion,
Váljék örömmé bánatod

Mosolygjon e bus, néma rom,
A melylyel multad gyászolod.
S derült homlokkal szertenézve
Tekints a völgyön messze el,
Nézd Judaeának sürgő népe
Tetődre mind követ emel.

Porából föl fog kelni majd
Dicsón a büszke épület.
A régi fényt, a régi zajt
Ujulni látod körüléd:
Im a királyi lak már nem rom
Mint azt a megtért nép leléd;
S a rombadölt helyén uj templom
Emelkedik az ég feléd.

S ti népvének ne sirjatok
Zokogva, hogy tán Jehova
Nem nyer most oly fényes lakot
Mint volt lerombolt temploma. *)
Csak várjatok . . . Ha majdán büszkén
Emelni fogja az orom:
Meglátandjátok, fölépülvén
Dicsőbb lesz, mint volt egykoron! . . .

JÁNOSI GUSZTÁV.

*) Sokan . . . , kik láták az előbbeni templomot az ő
dicsóságében és most ezen egyházat építtetni, nagyon si-
ránkoznak; mások pedig örömmel emelék föl szavukat az
Urhoz.
Eszdras 1 k. 8. r.

A LUZIADA HATODIK ÉNEKÉBŐL.

A tengeri vihar leírása.

70.

Épen midőn e pontra érkezének,
Ki már kileste az idő mivoltát,
Füttyent a kormányos; nossz' a legények
Ott termenek, mindenki nézi dolgát;
Erős fuvalmát érezvén a szélnek,
Meghagyja, huznák mind be a vitorlát:
„Fel, szaporán (szólt), mert vihar közelget,
Vészt hirdet ott azon mogorva felleg.“

71.

Még nem valának rendben a vitorlák,
S a zivatar kicsattan hevenyében.
„Ránts, ránts be gyorsan, héj, a nagy vitorlát,
Ránts!“ (riadoz a kormányos keményen).
Nem várja ám a szél, mig felsodorják,
De neki zúdul féktelen hevében
S rongyokra tépi, oly rémes-ropogva,
Vélnéd, a föld zuzódik izre-porra.

72.

Felzajdul a népség, elhül a vére,
Kit erre a veszély, kit arra kerget;
Az árboc eltörvén, egyik felére
Dől a hajó s a hab bátran beverhet.
Ordít a kormányos: „kiki helyére,
Dobjátok a tengerbe mind a terhet!
Ti mások a szivattyuhoz sietve,
Ne késsetek, vagy el leszünk temetve!“

73.

Legott a szivattyukhoz sietének
Bátor hajósok; fel s le hányogatja
A megviselt hajót a szörnyű szélnek
Lökése, s erre-arra dönti, hajtja.
Hárman, pedig kemény, izmos legények
Tartják a kormányt: semmi foganatja —
Kötélre fogják, támasztják javában,
De ember-ész s erő itt mind hiában.

74.

Oly iszonyu volt a szél tombolása,
Olyan kavargást indított a légben,
Hogy Bábel ősi torony-óriása
Előtte porba hullott volna régen;
És olyan a vizek hullámozása,
A nagy hajó hogy hitvány sajkaképen
Libeg lebeg, s méltó álmélkodásra,
Hogy ily habok közt nincs végpusztulása.

75.

A nagy hajó, melyen *Paulo de Gáma* *),
Már-már merül, mert árboczrudja törve
Derékon; a népségnek semmi gyámja,
Esenge s a megváltóhoz könyörge.
Koellyonál sem kisebb ám a lárma,
Hajója nem kevésbé van gyötörve,
Bár ott a kormányos jól észrevette,
És a vitorlát első beszédette.

76.

Majd fent a fellegek fölött inognak,
Neptún a mint hányá veszett dühében,
Majd újra lent a mélyen tántorognak,
A tengerek legislegbensejében,
Szelétül éjszak, dél, kelet s nyugotnak
Majd hogy a föld megrendül tengelyében,
S villámitól a fekete, vad éjnek
Az égi sarkak szörnyű lángban égnek.

77.

Az alküöni madarak **) siralma
A part felől hangzik, mint gyászos ének.
Hogy őket is vad szélvésznek hatalma
Sujtotta volt, arról emlékezének,
A fürgé delfineknek sincs nyugalma,
A parti odvakhoz sietve térnek,
A zivatar, kemény szél űzi arra,
Mely a vizet fenéig fölkavarja.

78.

A nagy kovács, ki Jupiter apának
Gyártá a fényes fegyvert s őt segíté
Midőn a Gigászok göggel kiálltak,
Villámit ily tüzesre nem hevité.
Nagy dörgetője a felleghazának
Mennyköveit sujtóbban nem repité
Korában a vizek nagy özönének,
Midőn kövekből emberek nővének.

79.

Hogy csapkodik, dühöng a tenger árja,
A parti szirtek omlanak, repednek!
Mily féktelen, szilaj a szél csatája,
A tisztas agg fák megdőlnek, recsegnek!

*) *Vasco da Gáma* fivére, az egyik hajó parancsnoka, a másiké pedig *Coelho* (*Koellyo*).

**) *Alküonét*, kinek szeretett hitvese hajótörés alkal. mával elveszett, ezzel együtt elbűvölték az istenek madarakká, melyek vész idején siralmasan szoktak volt énekelni.

A gyökerek, eleddig földbe zárva,
— Ki látta ezt — most ég felé merednek,
Avagy ki látta, a mélység homokját
Mérgecs habok hogy a tetőre dobják?!

80.

Vasko da Gáma látja végveszélyét,
A messzi cél pedig már-már elérve,
S im, majd a poklokig megnyitja mélyét
Az ár, s meg új dühvel fortyan fel égre,
Nem tudja már, hol vesse meg reményét,
És csaknem a kétség útjára térve
Felhívja most a szent, erős hatalmat,
Mely bármi lehetetlent végrehajthat :

81.

„Szentséges oltalom ott fent az égben,
Kit tenger, ég és föld ural s dicsőít,
Ki Izrael népét tengerközépen
Vezetted és elzártad üldözőit;
Ki a sivár, vizlepte földön épen
Tartád nemünknek második szülőit;
Ki Pált a zátonyok közül vezérléd,
És zord viharban megmentetted éltét;

82.

Scillák s Karübdiszek rémes veszélye
Ijeszte gyakran, s engedél megélnünk;
Ijeszte zátony, tengerek sekélye,
Vad szirt, s megengedéd jobb utra térnünk;
Miért hagy el most szent kezéd segélye,
Mármár midőn célunkat adtad érnünk,
Ha ellenedre nincs munkálkodásunk,
Sőt tégedet szolgál iparkodásunk?!

83.

Oh boldogok, kik Mauritániában
A gyilkos élű bárd alatt veszétek,
Kik a pogány ellen, nemes csatában,
A szent hitért harcizva vérezétek!
Küzdelmetek fényes volt s nem hiában,
Ti ott dicső emléket emelétek,
Tinektek új éltet hozott haláltok,
S ez érzet édesíté végtusátok!“

84.

Igy szólt; e közben a szelek csatáznak,
S mint vad bikák bömbölnek egyremásra,
Kötélen, árboczon mindegyre ráznak,
Erősbül a hajóknak hányatása,
A borzadalmas villámok cikáznak,
S a mennyköveknek oly vad a csapása,
Hogy szinte a mennyboltok leszakadnak;
Az elemek egymással tusakodnak.

85.

De im, a fényes napnak hirdetője,
Már a szerelmes csillag kicsillant,
S a messze tengerekre, a tetőkre,
Derült, vidám tekintettel lepillant.

Vénus ki e csillagnak égi öre,
S a ki elől már Orion *) ellillant,
Látván az árt és népe veszedelmét,
Rémület és harag elfogja keblét.

86.

„Minden bizonynyal, ez Bacchus remekje,
De roszt fogásával célját nem éri,
Mert nékem is gondom van ám ezekre,
Ármányait sükertelen fecserli.“
Szólt s leszállt a hullámozó vizekre,
Gyorsan repül, utját rövidre méri;
A vízi tündérek hozzá sietnek,
S hajukba rózsafüzért szövögetnek.

87.

Aranyhajukba sokszinű füzérek
Beszövegetve : Vénus így kívánja;
— Nem, mintha friss virágok terményének
Aranymezőn, nem szerelem viránya? —
Hivé, varázsát a szerelmi kéjnek
A rút szelek falkája meg nem állja,
Szép, szeretett tündérek ha jönnek,
Kik csillagoknál szebben tündökölnék.

88.

És úgy esett; még alig gyűlnek össze,
Láttukra a viaskodók a haddal
Felhagynak, immár erejük nyugözve,
Immár lecsillapodnak hódolattal;
Lábok-kezők mintegy le van kötözve
A fény sugaránál fényesb hajazattal.
Vad Bóreaszszal, kit hevít szerelme,
Kecses Oríthia **) ekéj enyelge :

89.

„Vad Bóreasz, ne hidd azt, hogy szerelmed
Vallásait fogadjam jó hiszemmel;
Ki hűn szeret, szeléd az, jámbor, enged,
Nem fér meg ily örvöngés szerelemmel.
Ha esztelen dühöd nem tűr fegyelmet,
Ugy ne remélj — kimondom itt ezennel,
Rettegnem illik téged, nem szeretnem,
Mert borzalommá válik gerjedelmem.“

90.

Szép Galatée ***) is így kezdi feddni
A vad Notust „hogy tudja jól előre,
Szeretne még majd véle édelegni,
De ő ugyan fog óvakodni tőle.“
Megindul a szilaj, nem bír feledni,
Csak arra néz, mit óhajt szeretője,
A szigorú, édes parancsnak enged,
Nincs gondja másra : ellankad, megernyed.

*) A „kaszás“ fényes csillagzata.

**) Tengeri tündér.

***) Tengeri tündér.

91.

A többi is hasonlóképpen csillapítja
Egymásután mind a heveskedőket;
Bőszült haragjok immár elcsitítva:
A szende Vénus leigázta őket;

Most már kegyét igéri, bátorítja
Hogy pártolandja a hő szeretőket;
Ezek pedig viszontag biztosítják,
Hogy ez utat többé nem háborítják.

GREGUSS GYULA.

A D U N A.

A vizparton gyephantra dölve
Nézek a ballagó folyóra;
Jó, jó a hab s meggy szakadatlan,
Miként a visszahozhatatlan
Idő árján a percz, az óra.

Most csendes, mint a csillapult szív,
A part alatt suttogva lágyan;
De láttam s hallám őt nem egyszer,
Mint sirt, miként tombolt dühödten
Szélvészes, barna éjszakákon.

Sírásából kivettem akkor,
Mért zúgolódik és mi bántja:
Jelen- s multján tűnődve épen
Felzaklatá keblét a szégyen,
Hogy méltósága így alázva!

Láttam, folyam, ádáz hajódat,
Midőn körmét hátadba vágva,
Bár őt nagy átkozódva vitted,
Büszkén suhant végig fölötten
S mély, hosszú seb maradt utána.

Oh, mint vonaglottál alatta!
Hogy majd le a pokolba rázod,
A partokat csapkodva verted,
Mint óriás kigyó, a melynek
Az emberész fejére hágott. —

Szép ősidők! midőn hatalmad
Tisztelte, félte állat, ember,
Mert ha szived haragra lobbant
Vad ár alá sülyedt a két part
S lakóit elborítád mint a tenger.

S ha félve mély tükrödvé lépett
Egy-egy kis sajka hajdanában,
Tudván hatalmadat feletted,
Kegyelmesen hátadra vetted
És vitted ringadozva lágyan. —

Most oda mindez, s még idővel
A szolgaságot jobban érzed,
Vad, zsarnok elnyomód, az ember
Rád egyre sulyosb lánczokat ver
S szabadságod napját nem éred . . .

Oh menj, folyam, csak menj alá, hol
A hű Tiszát fogadja kebled,
Ott könnyetek hadd folyjon össze
Mig egymást busan átölelve
Nagy tengerárba halni mentek.

BAJZA JENŐ.

É R T E S Í T Ő. *)

Könyvismertetés. Tudományos irodalmunk még ma is oly közöny nélkül szükölködven, mely kizárólag új elmetermékek ismertetésével és bírálatával foglalkoznék és hetenkint legalább egyszer indulna világnak; — (igen is, világnak; mert lapjaink szépszámmal járnak már ki az országból, és ki ne érezné, hogy ezen kiviteli czikkünk minden egyébnél becsesb, de kényesebb is!) de koronkint oly elméművek is teremvén, melyek a szorosán vett tudományos rovat alá nem sorozhatók: egyfelől senki jogába nem vágunk, másfelől pedig hazafui kedves tisztet vélünk gyakorlani, midőn egyik másik ily új műről a Szépirodalmi Figyelő révén bocsátuk közre néhány igénytelen sort, nem bírálatul, csak ismertetésül.

Könyvárásunk közelebb, több más ujdonság közt,

három kisebb munkát küldött, melyek közül mind-egyik saját érdekléssel bír és méltó, hogy olvastásuk, méltó, hogy maradandó helyet foglaljon könyvtárainkban. A harmadik, melyet, fontosságánál fogva is, utolsó helyre hagytunk, még többre méltó: méltó arra, hogy komolyan megvitassuk a gyakorlati életbe vágó minden egyes tételét; mert a tárgy nálunk, ha életkérdés talán nem is, de főfontosságú, s a belbéke vagy belháboru kétségkívül e kérdés helyes vagy helytelen megoldásától függ.

A három kis munka elsőjének címe ez: „*Rogierius mester váradi kanonok siralmas éneke Magyarország IV-ik Béla király idejében a tatárok által történt romlásáról*”; továbbá „*Tamás spalatói esperes „Historia Salonitájából” a a tatárjárás története*”; végre „*Nagy-Magyarország dolgaról*.”

Ráth Mór, pesti könyvárás, az által, hogy

*)Hely szüke miatt kissé megkészt, de most sem késő.

Béla király névtelen jegyzőjének könyvét a magyarok tetteiről, Szabó Károly fordításában és jegyzeteivel kiadta, oly gyűjteménynek vetette meg alapját, mely nélkül ezentúl teljes magyar könyvtárt képzelni sem lehet. A nemzet megértette a vállalat szándokát és korszerűségét, és egy év alatt a második kiadás is szét van küldve. A gyűjtemény közös címe ez: *Magyarország történetének forrásai, az ország alapításától a XVI-ik századig*. E gyűjtemény második füzetében, ugyancsak Szabó Károly fordításából és jegyzeteivel, kaptuk meg most a tatárjárásról szóló egykoru írók, *Roger és Tamás*, műveit, és *Rikárd* jelentését *Julian* szerzetes utjáról a volgántuli Magyarországon.

A tárgy, hogy róla egyebet ne mondjunk, régi és régiek az előadások, melyekkel e nagybecsű füzetben találkozunk; de hisz épen abban fekszik egyik igényünk a becültetésre, hogy történelmünk nem ma kezdődik; másfelől pedig azt mondja a biblia, hogy minden a mi irva vagyon, a mi épülésünkre van megírva. Roger, mint Szabó Károly mondja, „oly részletesen s az események eleven benyomása alatt oly élénk színezettel írta meg e gyászos ének (1241—1242) történetét, melyek közzé saját bujdosása és rabsága viszontagságait gyermekes őszinteséggel beszötte, hogy munkáját a figyelmes olvasó bizonyosan a mily tanulságosnak egyszersmind oly érdekesnek fogja ismerni.“

Mind a három darab csak nagyobb terjedelmű s így költségesebb és különben is nehezen megszereshető gyűjteményekben megolvasható, s magyarul eddig egyik sem látott világot.

A fordítás mesterkéz munkája, a jegyzetek szakférfiu tollából folytak. Hölgyeink e művet még nem ismerik, mert latinul olvasó hölgy nem tudjuk, él-e jelenleg köztünk, magyarul pedig most kaptuk csak.

A második kis könyv címe: „*Lengyelhon bukása*.“ Történetrajz Raumer után fordítá Horváth Döme.

Horváth Döme hazafiui buzgalma és tevékenysége már több értékes művel gyarapította irodalmunkat. Nem régen vettük tőle *Bánkbánt* a negyedik kiadásból. *Lengyelhon bukásában* a szorgalmas író más szomorujátékot tár föl előttünk, melynek megnézése, kivált napjainkban, sok üdvös tanulságot hagyand hátra értelmesb olvasóinak lelkében.

Ha e művek közül, az első vissza viszi figyelmünket régmúlt, de felejthetlen időkbe, a másik átröpít a határokon a boldogtalan szomszédba: a harmadik egyenesen *rólunk* szól és *nekünk*, kik most élünk és cselekszünk, sőt kik válságos ut kezdeténél állunk, mely milliók jó és rossz sorsáról határozhat, a mint jobbra vagy balra lépünk; szól

pedig azon szándékkal, hogy a követendő utat kijelölje.

E munka címe: „*Programm a Nemzetiség és Nemzetiségek tárgyában*.“ Irta Mocsáry Lajos.

Mocsáry a lefolyt évtizedben két önálló munkával jelent meg a nemzet előtt; először 1856-ban midőn *Társas életünkről* írt, és másodsor 1858-ban midőn a *Nemzetiségről* értekezett. Szava mindkét-szer, mint éber és hű virrasztóé, belesendült a néma éjbe; de viszhangra nem talált, mert nem volt közlönyünk, mely a könyv irodalmi érdemeit méltatta volna; államtani vagy nemzeti nézeteit és elveit megvitatni pedig nem volt megengedve.

Mindkét művében szerző úgy tűnik föl, mint életünk, állapotaink, sőt lelkeink és veséink sok oldalu ismerője, a nép minden rétegeiben, a haza minden részeiben. Ismeri a világot, ismeri viszonyainkat hozzá, és emelkedett nézeteinek világossága mellett minden szavából kihallik a hazafi kebel jótékony melege, mely a tulhevülés és meghülés veszélyeitől távol van egyaránt.

A jelen műben, melyet október 20-a sajtó alatt talált, újra fölszólat Mocsáry, melegebben és világosabban mint valaha, mert a perczek drágák; és azon magasságról, melyen őt látni megszoktuk, ügyekszik kimutatni részletesen az elveket, melyek szerint megoldhatónak véli nálunk és általunk a nemzetiségek és saját nemzetiségünk bogos kérdését, napjainknak és kiváltképen honunknak e gordiusi csomóját, melynek szerencsés megoldásától függ nemugyan az uralom Ázsia fölött, hanem Magyarország békés jövője, mint fölvirágzásának alapföltétele.

A lelkes szózat úgy van írva, hogy azt hölgyeink és fiatalságunk, nemzeti életünk e hatalmas két tényezője, fokozatosan növekedő érdekek olvasandják. Hogy minél előbb, minél többen és minél figyelmesebben hallgassák meg a virrasztó e harmadik szavát, már csak azért is kell ohajtanunk, mert e kérdés gyökere a kebelben rejlik, és minél nemesebb indulattal szólандunk hozzá, annál biztosabb a remény, hogy sükerülni fog azt a közhaza javára megoldanunk!

BARSI.

A mocsárszéli ház. (The House on the Moor.) A „Margaret Maitland“ stb. szerzőjétől. 3 kötet. (London, Hurst és Blackett. 1860.) — Ez új angol regényről így nyilatkozik az Athenaeum. „E munkának nem vala szüksége az előszóbeli érzékeny mentegetődzsre. „A mocsárszéli ház“ felülmulja Oliphant asszony (ez a szerző neve) közelebbi műveit. A mese valóban érdekes s ez érdek mind mélyebb lesz az elbeszélés haladtával. Az első kötetben a gyűlölet csirája s egy régi bánatalom miatti beteges tépelődés végzetszerű növésnek indul. Nyugodt tragikai erő van a magános ház, az örömtelen tűzhely, a szeretet nélküli háztartás rajzában, mihez foghatóra nem emlékszünk e szerzőnél. A sötét arnyazatból kiemelkedik némileg az öreg szolga s az ifju leány, ki oly türelmes, oly szelid vi-

gasztalan sorsa és házi élete kiapadhatlan keservei között. Az olvasó, akaratlanul is, részvétre gerjed a sivár, tépelődő atya iránt, ki mindegyre a jogtalansággal vesződik, melynek áldozata, míg elfásul benne minden emberi érzélem, csupán fia elleni örjögő gyűlölete marad; ki, mint ő maga, csak egy vén ember rossz akaratú szeszélyeinek volt játéka. Az atya elvetemült, istentelen gyűlölsége által a fiuba oltott rettentő gonosz egyszerű, de hatalmas igazsággal fejlődik, a mi az olvasó undorát a „szánszónalomszelidebb bújával“ mérsékeli. Ez nagy ügyességre mutat a szerzőben: mert ámbár apa és fiu a lehető legkárhözatosb jellemek: az olvasó mégsem gyűlölhetheti egyiket sem; a bántalmak és gonoszságok, melyek mindkettőt a rossz utra terelték, úgy vannak adva, hogy folyvást ébren tartsák a néző rokonszenvét. A lépcső, hová gonosz gondolatok, ellenkedés, rossz akarat vezérlik az embert, gondosan, biztos kézzel van kidolgozva. Az utolsó scéna, melyek az apát halálos ágyon s a fiu lelki mardosását tüntetik föl, rendkívül jól vannak csinálva s ama nyugott igazsággal, mely növeli azok erejét. Ellentétben a nyomorral, melybe apa és fiu egymást dönti, áll a leány, Susána, tiszta, nemes, szeretet-teljes alakja, feltüntetvén, hogy semmi külső körülmény nem okozhat valódi ártalmat az emberi léleknek, hanemha saját megegyeztetével, — csak úgy ha maga bocsátja szívébe a gonoszt és a keserű érzelmeket. Az öreg ezredes, a könyv jó szelleme s ellendarabja az embergyűlölő apának, nincs oly erőteljesen alakítva, nincs is oly hatása. Jó ember — igen jó, — de jellemében nincs az emberi természetnek azon mély ismerete feltüntetve s oly finom árnyalattal, mint a könyv gonosz hajlamu embereinél. A kisebb jellemek, illető szerepeikben, jól alkotvák, a mese ügyesen van szöve, hogy megbírja az elbeszélés főfolyamát. Az egész jól szerkezett, jól kezelt elbeszélés; s ha bár a legvégső tán kissé mohóbb, mint a gyakorlott regényolvasó kívánná, mindamellett sok van benne köszönetre

méltó, mint erről saját tapasztalásból meggyőződhetik az olvasó.“

— Olvasó asztalunk e héten ismét néhány új könyvvel gazdagult. Ott van: „*Hulló virágok*, a hon lelkes leányainak ajánlva, Fáy Andrásról.“ Miként a napról nem tudjuk megmondani: kelte-szebb, vagy alkonya, úgy vagyunk e derék férfiu irodalmi pályájával. A „Bokréta“ frisesége most is érzik művein; az idők, irodalmi viszonyok változtak; de ő most is a régi, kedélyes Fáy András. Jelen kötetének tartalma: „A mátrai vadászat; vigjáték 3 felvonásban;“ „Az idő-jós; vigjáték egy felvonásban;“ A régi szerelem nem avul el; vigjáték egy felvonásban;“ — „A művész és barátai; (beszély);“ — „Rekettyési Borgay Kálmán utazása a világ egyik fél oldalán;“ — „A szép Katinka, vagy a szívnek tévelyei; (beszély).“ E *hulló virágok* érdemlett koszorúként hulljanak a jeles író ősz halántékára! — Továbbá előttünk fekszik két verses kötet: egyik Oláh Károly „Száz darab (miért darab? kár, ha nem egészek) költeménye,“ szép kiállítással Okolicsányi és társa debreczeni sajtóján, úgy hogy rajta épen nem látszik a vidékiség; a másik: „Bulesu Károly költeményei. 1850—1860.“ Szilády nyomdájából Kecskeméten, ki csinos betűihez s borítékához most egyszer fehérebb, vastagabb papírt is vehetett volna; a sajtóhibák hosszú listája sem válik díszére, kivált verses könyvnek. Az ily bűnrovás többnyire nem az íróé, nem a javítóé, hanem a nyomdáé, hol az utolsó javítás után is történnek hibák; melyeket az író kénytelen vagy bennhagyni vagy utólag így lajstromozni, s a közönség, természetesen neki tudja be. Értelmes magyar vezetőket nyomdáinkba! — Végül megemlítünk egy kis füzetet: „*Az erdélyi nemzeti fejedelmek életirata*. A Demjén László (kolozsvári könyvtáros) által kiadott arckép csarnokhoz magyarázatul írta Zilahy Károly.“ Címéből látjuk célját és tartalmát.

KISFALUDY-TÁRSASÁG.

A múlt évi november 29-én tartott ülés tárgyaitól lapunk 5-dik száma emlékezett. Ottani ígéretünk szerint, kiegészítésül, közöljük azon rövid beszédet, melylyel Toldy Ferencz helytartó elnök ur a társaság titkárját Greguss Ágost urat mint új tagot bevezette, s az utóbbinak válaszát.

Toldy ur beszéde így hangzik:

„Uraim! Greguss Ágost urat üdvözlöm a Kegyetek nevében.

Midőn Kisfaludy Károly barátjai ezelőtt huszonnegy évvel, soha eléggé nem siratható barátjok és mesterök nevének oltalma alatt társaságba állottak össze, hogy azon szerény összeg kamataiból, mely emléke költségein felül saját munkái jövedelmeiből fenmaradt, széptani és költői pályá-

műveket jutalmazzanak; úgy midőn a tapasztalt közbizodalom által bátorítva 1841-ben társaságukat teljes szépirodalmi intézetté alakíták át: emlékezve az olasz és német föld költői társulatai eredménytelenségére, tudva tudták, hogy ily társaság a költészetet nem közvetlenül, költői önmunkássággal, de igen, közvetve, azaz a szóló művészetek tudományának elméleti, történeti és bírálati művelése által, sikeresen előmozdíthatja.

Ezért az intézet alkotói, mikor azt megkezdték, és midőn azt öt évvel később szélesb alapon átalakították: mind társaik választásakor, mind jutalmi tárgyak megállapításakor, különös súlyt fektettek — ott a széptani készütségre, itt széptani kérdések megoldására. Ezért látunk sorainkban

több a szépművészetek tudományába avatott férfiakat, mint gyakorló költőket, kik közül választásaink a költői érdem mellett, szinte mindenkor, a tudományosan kiképzett műérzékeny és ítéletet vetők tekintetbe; ezért indította meg a Kisfaludy-Társaság, alapvetésül, a széptani remekírók közlését, classicaí írók áttételét; ezért kedvezett az aesthetikai kérdéseknek különösen az általa megnyitott pályatéren, s tette azokat saját kebelében is fejtegetések tárgyává: mely uton nem kevés műelméleti eszméket és ismereteket hozott forgásba, sőt neve pártfogásával támogatta azon kritikai organumot is, mely kebeléből keletkezve, kétségkívül mély nyomokat volt hagyandó költészetünk fejleményeiben, ha az, a minden figyelmet elnyelő politikai eszmeferroingást túlélheti.

Hosszu, s nem önkénytes, hallgatás után, midőn ez intézet, új életre feltámadva, megfogytakozott sorait betölteni indult: oly erőkre vala különös tekintettel, melyek ama fő czél létesítésében: a költészetnek a tudomány által irányzása és nemesítésében, támogathatják. S e tekintet vezette azt akkor is, midőn, szinte egyértelműleg, Önt, tisztelt férfit és barátom kebelébe meghívta.

Mert, élénken emlékezett vissza azon még ifjúkori rendszeres munkájára: a Szépészet Alapvonalaira, mely által annak figyelmét és méltatását először vivta ki magának. Tisztelte benne azon törekvést, melylyel a philosophiának talán legnehezebb eszméire, egy tekintélyes iskola befolyása alatt ugyan, de önállóságra törő gondolkodással és vizsgálattal világosságot deríteni iparkodott. Bármint ítéljünk az Ön akkori kiindulási pontjáról, s e fejtegetések tárgyilagosa igazságáról: az alanyi felfogás mélysége és ereje gerjesztő hatását kétségbe vonni nem lehet. De szem előtt tartá a választó ülés azon őszinte törekvést is, mely egy évtizeden át, a széptani ítéset mezején Ön által gazdagon kifejtve, a művészet érdekeit szintannyi szellemmel mint tudományyal, hatályosan előmozdította.

Vegye tehát Ön, ez érdemek méltánylása s a Kisfaludy-Társaság bizodalma jeléül ennek kebelébe meghívását; nyujtson neki segéd kezét azon a téren, mely bár darabos, és természeténél fogva bátorságot, nem ritkán önmegtágadást kíván: de a sikerben, mely a független és becsületes törekvéstől el nem marad, végre is jutalmát leli fel. És zálogául a szives és készséges szövetkezésnek, foglalja el Ön, szokásos beköszöntő munkája előadásával székét, melyben mindnyájunk által a legszivesb örömmel üdvözeltetik.

Mire a bevezetett új tag következő módon válaszolt:

Tekintetes Társaság! Érdemben szegény az érdemben gazdaghoz folyamodik, hogy az érdemek körében helyet foglalhasson; s én e diszes társaság egyik fő alkotóját és vezetőjét, mostani helytartó elnökét bátorkodtam fölkérni, hogy itt bevezetöm legyen: őt kértem föl, ki szinte legelő-

ször mutatott be engem az irodalmi világnak, a Kisfaludy-Társaság 1847-dik jeles közlönye, a Magyar Szépirodalmi Szemle által oly elnéző ki-mélettel nyilatkozván zsengeimről, sőt egyik zsenge-met, szépészeti kísérletemet, épen a Kisfaludy-Társaság által kiadásra is méltatván; őt kértem föl, hogy bevezetöm legyen, a ki különben is folyvást a legszivesebb vezetőm, jóakaróm és tanácsadóm volt: a ki ezuttal csak folytatja bevezetésem-et, s csak ujlag tanusítja irántam való jóakarátát.

Bocsássa meg a tisztelt Társaság, hogy irodalmi pályám kezdetét szóba hozom: rá emlékeztet mind a kitünő férfit, ki bemutatott, mind pedig a tárgy, melyet én akarok bemutatni. Az első kötetke, melylyel az irodalmi világ elé állottam, egy kis népdalgyűjtemény volt, mely Lipcsében 1846-ban jelent meg, csaknem egy hónapban a Kisfaludy-Társaság megbizásából Erdélyi által szerkesztett és kiadott magyar népdalok és mondák könyvével; s az első munka, melylyel a Kisfaludy-Társaságba lépek, szintén népdalok gyűjteménye: csakhogy akkor magyar népdalokat közöltem német köntösben, most pedig külföldieket nyujtok magyarul.

S nyujthatnám-e be kised gyűjteményemet illetékebb helyen, mint azon társaságnál, melynek egyik legfőbb gondja népköltészeti termékeink egybeszerzésére volt irányozva s melynek leginkább köszönhetjük, hogy népdalaink, mondáink, közmondásaink az irodalom kincsévé lettek? — Vajha teljesebb és rendesebb gyűjteményt tehetnék az asztalra!

Csekély e gyűjtemény: mindössze hetven meg egynehány darabot foglal magában. Minden terv nélkül és, ugyszólván, magától keletkezett: szeszélyből, egyéni előszeretetből nem egy költeményt vettem föl, a mely nem épen sajátgosan az illető nép esze járását s érzése módját tünteti ki, míg viszont, ha nem volt kedvemre való, akárhánjat mellőztem, a mely tán a leghatározottabban jellemző; olykor a véletlen juttatott valami kincshez, melylyel danakönyvecskémet gazdagíthattam, gyakran meg a körülmények gátoltak sok becses mű átígtatásában; úgy hogy gyűjteményem nem is annyira gyűjteménynek, mint inkább csak gyüleménynek mondható, arról pedig szó sincs, hogy a különféle népek benne arányosan legyenek képviselve, s némely igen dalos néptől épen semmi, másoktól kelletnél kevesebb, míg másoktól tán kelletnél több van fölvéve.

A források, melyekből meritettem, nagyobbára tetemes gyűjtemények voltak, mint Jolowicz kézikönyve a keleti költészetéről, Neus eszt népdalgyűjteménye, La Villemarqué breton dalai, Schleicher litván olvasókönyve, Wolff O. L. B. népköltészeti kincstára; de számos költeményt szedtem még mindennemű szépirodalmi munkából, utazási rajzokból, népismertetésekéből.

Ezzel, tekintetes Társaság, számot adtam kül-

földi népdalaim keletkeztéről. Kis gyűjtemény, mint mondám, és nem tervszerű; de nincs reményem, hogy még valamikor kikerekíthessem, és ennél fogva úgy kell benyujtanom, a mint van. Szolgáljon ez is némi adalékul népköltészeti irodalmunkhoz, melyet, hogy nem csupán saját népdalaink, de az idegenek is alkotnak, a Kisfaludy-Társaság előtt, mely annak hazánkban az első nagy lendületet adta, úgy hiszem, fölösleges volna vitatnom, — fölösleges annyival inkább, hogy ez irodalom annyira mennyire már meg is alakult és folyton folyvást gyarapodik, s örvendhetünk, hogy benne — más nemzetekről ezuttal hallgatva — kivált a hazánkbeli népek vannak képviselve Bajza, Székács, Erdélyi, Kondor Lajos szerb, Ács Károly román, Szeberényi Lajos tót népdalai által.

Midőn most én e csonka gyűjteményt — szerény adalékul népköltészeti irodalmunkhoz — át-

nyujtom, tehetném-e szerénytelenség nélkül, hogy még értekezést is bocsássak eléje a népköltészetről? Mily sok mondandó volna e tekintetben, a mire nézve a gyűjtemény nem szolgáltatna bizonyosságokat! — Hogyan vonhatnék le szabályokat, mikor elegendő példáim nincsenek? — Ugy járnék, mint a mynduszbeliek, kik nagy kaput építvén kis városuknak, a szinopei bölcset gunyolódva kiáltott rájuk: „Zárjátok be a kaput, mert kiszalad a város!”

E szerint nem lehet egyéb teendőm, mint az, hogy egy-két mutatványt közöljek a gyűjteményből; — elébb azonban engedje meg a tekintetes Társaság, hogy néhány, illetőleg csak egy általános észrevételt a népköltészetről mégis mondhassak el.

Ezután a széklet elfoglaló tag röviden de alaposan fejtegette a népköltészet viszonyát a műköltészethez, s gyűjteményéből érdekes darabokat olvasott fel ismertetésül.

V E G Y E S.

— A „Prot. egyh. és isk. lapban igen ok- és időszerű felszólalás olvasható a protestans egyházi énekek átnézése és részben újradolgozása mellett, melyhez mindenki szíves-leléssel fog járulni, a ki főleg az erdélyi ref. énekeskönyv sajnálatosan fél-szeg és gondolatlan összeállítását ismeri. Ott van:

Bethlehem kis város, de nagy,
Mert onnan jött a főhadnagy,
Kenyérnek háza méltán,
Mert ott született a manna,
A vén Simeon és Anna
Örültenek azér tán.

stb. stb. Soha meg nem bocsájtható az illető gyülekezetek- és egyházi hatóságoknak, hogy az énekek készítésekor jobb költőinket nem szólították föl közreműködésre, mit bizonyosan készséggel fogadtak volna meg, s minek most adandó alkalmammal nem is szabad elmaradni. — A magyarországi reformátusok ugynevezett „új” énekeskönyvében sok szép ének találtatik, melyek a bibliai és költői *kenetet* lelkesen tudták összeegyeztetni s melyektől a nép nem is válna meg öröme. De abban is volna mit javítani; csak hogy a javítás ne álljon felcizfrázásból, világi tulipánnal, rózsával, népieskedő affectatióval; s az ott található — sokszor igen talpraesett rimelés ne cseréltesse föl esetlen asszonáncz-kopogással, értem, a milyen világi költészetünket elborítja. Mi olvastunk néhány újabb korban keletkezett vallási éneket, de megvalljuk, egyikben sem találtuk azon negélylés nélküli, igaz bensőséget, azon szívből buzgó vallásos érzelmet, a melytől régiebb énekeink jobbjai át vannak hatva. „Igazság!” itt is, mint a költői productio minden ágában: ha ez nincs, akkor a szép szavak árja: csak zengő érez és pengő czimbalom.

— Olvassuk a lapokban, hogy Jókai „Szegény gazdagok” című regényéből a IV-ik, tehát utolsó kötet is megjelent, toldalékul a kedves szerzőtől egy elbeszéléssel: „Az utolsó budai basa.”

— Megjelent a Budapesti Szemle XXXVII-dik (tehát ez évben már hetedik) füzeté is. Érdekes tartalmát képezik: „Béldi Pál és a bujdosók” történeti korrajz Szilágyi Sándortól; „Olaszország újabb története” Reuchlin után, J(ános) F(erencz)-től; „A középkori építészet” (első közlemény) Henszlmann Imrétől; „Magyarország és Erdély 1848 előtti alkotmánya” (első közlemény) Wenzel Gusztávtól; végre „Irodalmi szemle.” Ohajtjuk, hogy a nehéz időkben megindult tudományos vállalat ne akadjon fel most, midőn a nemzet *értelmisége* szabadabban kezd lehelleni; hogy a gyorsan egymást követő füzetek ne hasonlítanak órához, mely szokottnál sebesebben ver, aztán eláll.

— Szalay László „Magyarország története”-nek 2-dik kiadása megkezdődött. Az 1-ső 1852-ben indult meg s ha a nyomott példányok nem nagy számát tekintjük, egy csepp okunk sincs hamarlani ez új kiadást. Ezen kívül a jeles történetíró s buvár most egy új adatgyűjteményt állít össze, melynek czime: „A magyar történelemhez,” közti Szalay László. (Első kötet.) Ennek alapját egy nagy kézirati folians, az ugynevezett „Báthori protocollum” teszi, melyben Báthori István és Kristóf erdélyi fejedelmek sajátkezű impurumai találtatnak. Az egész diplomatiái levelezés magyar nyelven foly, ha kivételesen egy két latinul irt levél jön elő, azt a jólismert régi zamatu fordításban nyerjük. Megjelent Lauffer és Stolpnál 1861.

UJ KÖNYVEK*).

- ÉLET és TÖRTÉNET.** Beszélyek. Irta *Szabó Ignác*. (Jentsch, Eger, 1861.)
- KÜLFÖLDI KALAUZ.** Németország, Belgium, Németalföld, Anglia, Svájc, Franciaországba utazók számára. Irta *Virág Lajos*. Második kiadás. Ára 2 ft. (Osterlamm, Pest.)
- SZIVBELI TARTOZÁSOK.** Irta *Maquet Ágost*. Fordította *Gerő*. (Pfeifer, Pest.)
- AZ IPAROSOK vagy LÁSZLÓ MESTER.** A „Szegei Híradó“ által tiz arannyal jutalmazott pályamű. Irta *Barsi József*. (Burger, Szege.)
- LENGYELHON BUKÁSA.** Történetrajz. Raumer után fordítá *Horváth Döme*. (Szilády, Kecskemét.)
- SÁROSPATAKI FÜZETEK.** Protestans és tudományos folyóirat. Egyház és nevelés, tudomány- és irodalom körében. Kiadják *Erdélyi János* és *Hegedűs László*. Szerkesztik *Antalfi János* és *Arvai József*. Negyedik évfolyam VI. füzet. Előf. ár egész évre 6 ft. (S.-Patak, ref. főisk. betűi.)
- MAGYAR TÖRTÉNELMI EMLÉKEK.** Kiadja a magyar t. Akadémia történelmi bizottsága. I-ső osztály: okmánytár. VII. kötet. (M. Akadémia, Pest.)
- ORSZÁGOS NAGY KÉPES NAPTÁR 1861-dik évre.** Szerkesztik *Girókuti P. F.* Ára 1 ft. 50 kr. (Landerer és Heckenast, Pest.)
- NEMZETI KOSZORU.** Költemények. Irta *Vida József*. Ára 1 ft. 30 kr. (Ráth, Pest.)
- OSKOLAI és HÁZI NÖVENDEK-ÉLET.** Irta *Fáy András*. Ára ? — (Pfeifer, Pest.)
- UTAZÁSI EMLÉKEK.** Irta *Ormós Zsigmond*. II-ik kötet. Ára ? — (Pfeifer, Pest.)
- PROGRAMM a nemzetiség és a NEMZETISÉGEK tárgyában.** Irta *Mocsáry Lajos*. Ára 1 ft. (Ráth, Pest.)
- MAGYARORSZÁG TÖRTÉNETÉNEK FORRÁSAI.** I-ő kötet 2-dik füzete : 1. **ROGÉRIUS MESTER SIRALMAS ÉNEKE**; 2. **TAMÁS** spalatói esperes „Historia Salonitájából“ **A TATÁRJÁRÁS TÖRTÉNETE**; 3. **NAGY MAGYARORSZÁG DOLGÁRÓL.** Fordította *Szabó Károly*. Ára 1 ft. (Ráth, Pest.)
- KAZINCZY FERENCZ LEVELEZÉSE** Berzsenyi Dániellel 1808—1831. Kiadta *Kazinczy Gábor*. Ára 2 ft. 50 kr. (Heckenast, Pest.)
- GUZMICS ISIDOR és KAZINCZY Ferencz közti LEVELEZÉS, 1822-től 1831-ig.** Közli *Gulyás Elek*. Ára 1 ft. 50 kr. (Horák, Esztergom.)
- A MAGYAROK ÖSTÖRTÉNELME.** Irta *Jósika Miklós*. Három kötet. Ára 6 ft. (Heckenast, Pest. 1861.)
- GYERMEKVILÁG.** Szerkeszti *Vachott Sándorné*. 1, 2. füzet. Ára 6 füzetnek 3 ft. (Heckenast, Pest.)
- KAKAS MÁRTON TOLLTARAJA.** Kiadja *Jókai Mór*. Két kötet. Ára 2 ft. (Heckenast, Pest.)
- A PÁRISI MOHIKÁKOK.** Regény. Irta *Dumas Sándor*. Fordították *Többen*. XXXI. és XXXII-dik kötet. Ára ? (Pfeifer, Pest.)
- 1848-dik évi **ERDÉLYI országgyűlési TÖRVÉNYCZIKKEK.** (Demjén, Kolozsvár.)
- MAGYAR NYELVÉSZET.** Szerkeszti *Hunfalvy Pál*. Ötödik évfolyam. Előfizetési ára 6 füzetnek, postai bérmentes szétküldéssel 5 ft. 25 kr. (Osterlamm, Pest.)
- VILÁG KRÓNKA.** Irta *Andorlaki Máté*. (Táncsics.) Ára 60 kr. (Osterlamm, Pest.)
- MAGYAR KRÓNKA.** Irta *Andorlaki Máté*. Ára 60 kr. (Osterlamm, Pest.)
- PROTESTÁNS NAPTÁR 1861-re.** Szerkeszti *Ballagi Mór*. Ára 50 kr. (Osterlamm, Pest.)
- UJ MAGYAR MUZEUM, 1860.** Kiadja *Toldy Ferencz*. VII-dik füzet. (Emich, Pest.)
- REMÉNY.** Irodalmi és művészeti ÉVKÖNYV. Szerkeszti *Vachott Sándorné*. Ára 12 ft. (Heckenast, Pest. 1861.)
- BUDAPESTI SZEMLE.** Szerkeszti *Csengery Antal*. XXXVII-ik füzet. Ára 10 füzetnek 10 ft. (Emich, Pest.)
- KÖVÉR LAJOS SZINMŰVEI.** Négy kötet. Ára 4 ft. (Emich, Pest. 1861.)
- MAGYAR ALVÁRI.** Azaz : latin nyelvtani VERSEK SZABÁLYOK a nevek neméről, ejtegetéséről, stb és a HANGMÉRTÉKRŐL. Irta *Mutschenbacher Alajos*. Második kiadás. Ára 70 kr. (Emich, Pest. 1861.)
- MAGYARHON ÉBREDÉSE.** Eredeti költemények. Irta *Ormódi Bertalan*. (Wodianer, Pest.)
- IFJUSÁGI KÖNYVTÁR.** Olvasókönyvecske kezdők számára. Irta *Fekete Mihály*. I. kötet. (Engel és Mandello, Pest, 1861.)
- IFJUSÁGI KÖNYVTÁR.** Gyermekek és házi regék. Grimm után *Nagy István*. II. és III. kötet (Engel és Mandello, Pest, 1861.)
- A HAZA és SZERELEMÉRŐL.** Költemények. Irta *Szabados János*. Szerző sajátja. (Gyurián, Pest.)
- ÁLOM és VALÓSÁG.** Irta b. *Podmaniczky Frigyes*. Két kötet. (Lauffer és Stolp, Pest.)
- MIT A SZEREK MEG NEM GYÓGYITANAK.** (Rajz az élet után.) Irta *Almási Tihámér*. Az illusztrációkat rajzolta *Jankó*, fára metszé *Russ*. Szerző sajátja. Előf. áron január végéig 1 ft. (Herz nyomdája, Pest.)
- SZÁZ DÁRAB KÖLTEMÉNY.** *Oláh Károlytól*. Szerző sajátja. (Telegdi K. Lajos bizománya.)
- BULCSU KÁROLY KÖLTEMÉNYEI.** 1850—1860. (Szilády nyomdáján, Kecskemét 1860.)
- HULLÓ VIRÁGOK.** A hon lelkes leányainak ajánlva *Fáy Andrástól*. (Beimel és Kozma, Pest.)
- SARKADVÁR.** Regény. Irta *Paulikovics Lajos* (Boldini, Pest.)
- AZ ERDÉLYI nemzeti FEJEDELMEK** életrajza. Képmagyarazatul írta *Zilahy Károly*. (Demjén, Kolozsvár.)
- SÁROSPATAKI FÜZETEK.** stb. Negyedik évfolyam X. füzet. (Jäger-nél, Sárospatak.)

TARTALOM.

Csokonai Dorottyaája Salamon F. — Belirodalom. — Hadshi-Jurt. (Vége.) — A babiloni fogság után. Jánosy Gusztáv. — A Lusiadából. Greguss Gy. — A Duna. Bujza Jenő. — Értesítő. — Kisfaludy-Társaság. — Vegyes. — Új könyvek. —

*). Hogy ez állandó rovatot minél teljesebbé tehessek, kéretnek a t. kiadó, illetőleg szerző urak, hogy az ujonnan megjelenő művekből egy-egy példányt, vagy legalább annak egész címét, hozzánk beküldeni sziveskedjenek.
A szerkesztőség.